

ევროპული კულტურის რამბა

(მოხსენება ფაკიტხული
პარიზში 1988 წლის იანვარში)

მერაბ მაჰარაშვილი

1988 წლის იანვარში ბატონმა მერაბ მაჰარაშვილმა მიიღო მონაწილეობა პარიზში გამართულ საერთაშორისო კონფერენციაში: - „ევროპა ნაპირების გარეშე“, რომელიც ევროპის კულტურული რაობის გარკვევას ეძღვნებოდა. ხანგრძლივი აკრძალვის შემდეგ ეს იყო მისი პირველი გასვლა საზღვარგარეთ. პარიზიდან რომ დაბრუნდა, მან საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ფილოსოფიის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს სხდომაზე ისაუბრა თავისი პარიზული მოხსენების შესახებ. წინამდებარე ტექსტი ამ გამოსვლის ჩანაწერს ემყარება.

ჩემი გაგებით ეროვნულ კულტურას აქვს ის ნიშანი, რომელიც საერთოდ ახასიათებს ადამიანის სიტუაციას მსოფლიოში. ადამიანის სიტუაცია ისეთია, რომ თვით ადამიანი, რომელიც არ არის ბუნების ქმნილება, - ისევე როგორც არც ერთი ადამიანური ინსტიტუცია არ არის ბუნებრივი მექანიზმი, - ადამიანი, რომელიც შექმნილია და ცხოვრობს ამ

უნივერსიტეტების ავტონომიაც, არსებითად ნიშნავს იმ თავისუფალი სივრცის, მოქალაქეთა საზოგადოების სივრცის გაჩენას, რომელშიც უბრალოდ გველება შენი მოქალაქეობრივი მოვალეობის შესრულება, დისკუსიებსა და კამათში მონაწილეობა და ამით შენი პოზიციის, იმ საკითხებთან შენი მიმართების გამოხატვა, რომლებიც ყველას ადევნებს.

- დიახ, ასეა. და მაშინ აგორდება ის თოვლის გუნდა, რომლისგანაც შემდეგ თოვლის კაცი გაკეთდება. უამისოდ კი თოვლი გაიფანტება და ვერაფერს გააწყო.

- არის მიზნები, რომლებიც უბრალოდ არ შეიძლება დაისახო. აკრძალვათა ამ ლოგიკას ხშირად არ ითვალისწინებენ. მაგალითად, ზოგიერთ რელიგიაში ღმერთის სახელი არ წარმოითქმება. მასზე გაშუალებულიად, ნართულად ლაპარაკობენ. ამასთან დაკავშირებით იბადება კითხვა: შეიძლება თუ არა ოპერაციონალური კატეგორიებით დავსახოთ მიზანი - აზროვნების ფორმირება - და მივაღწიოთ მას? თუ აზროვნება ურთიერთმოქმედებისა და შემეცნებით მოქმედებათა გარკვეული პროცესის არაპირდაპირი შედეგია?

- აზროვნების ფორმირება არ შეიძლება. თქვენ ღმერთის დაუსახელებლობის კარგი მაგალითი მოიტანეთ. ნებისმიერი ფილოსოფია ისეთნაირად უნდა აიგოს, რომ მასში დარჩეს ადგილი უცნობი ფილოსოფიისთვის. ნებისმიერი ჭეშმარიტად ფილოსოფიური ნაშრომიც ამ მოთხოვნას უნდა პასუხობდეს.

თარგმნა ჯუშუბარ თითქმარიამ

მექანიზმების არეში, აღვივლად იგივეებს, რომ ეს ყველაფერი არ არის არც თავისთავადი და არც ბუნებრივი. ასევეა ევროპაც. მე ვუთხარი მონაწილეებს: თქვენ, ევროპელებს, გარემოში, რომელშიც ცხოვრობთ - ბევრი რამ გგონიათ თავისთავად ცხადი, ნატურალური და ბუნებრივი. ჩვენ არა გვაქვს ის, რაც გაქვთ თქვენ, ევროპელებს, და ამით ის წერტილი, საიდანაც გაკვირდებით, - პრივილეგირებულია. ჩვენი ნაკლის, მანკის (სხვათა შორის ქართული სიტყვა „მანკი“ ისევე ყდერს, როგორც ფრანგული - manque და ნიშნავს ხარვეზს, ნაკლებობას) წყალობით ჩვენ ვხედავთ, რომ ევროპული კულტურის და საზოგადოების არსებობის პირობები სულაც არ არის ბუნებრივი და თავისთავადი. ვხედავთ, რომ ეს ყველაფერი ემყარება ადამიანის ძალისხმევას. თუ წარმოვიდგენთ ამ ძალისხმევას, როგორც ტალღას, მისი უმაღლესი წერტილი ის წერტილი იქნება, რომელზეც დგას ადამიანის მიერ გამოგონილი ყველა ინსტიტუცია, თუ სოციალურ-კულტურული წყობა. რაც ნიშნავს, რომ ეს მოვლენები, მექანიზმები, წყობა იმ მომენტში არსებობს მხოლოდ, როცა ადამიანი უმაღლესი კონცენტრაციის მდგომარეობაში იმყოფება, მესხიერების ძალისხმევის, დაძაბვის მდგომარეობაში. საკმარისია მიივიწყო, რომ ეს ყველაფერი არანატურალური და არაბუნებრივია, ან დაიდალო, თუ შეგეშინდეს შენი რისკის და შრომის, და მაშინ ყველაფერი გაქრება და დაინგრევა. თავისით არაფერი არ გრძელდება. აი ამის შესხენება იყო ჩემთვის პრინციპული მომენტი, რადგან თვით ევროპული კულტურის საფუძველი - ისტორიაა. ისტორია არა ქრონოლოგიური გაგებით (მე სხვანაირად ვხმარობ ამ ტერმინს: ისტორია როგორც სიცოცხლის ორგანო, ე.ი. განვლილი გზა და ამ გზის გაგლა, როგორც სიცოცხლის ორგანო).

„homo sapiens“-თან ანალოგიით

ჩვენ შეგვიძლია ადამიანს „რწმუნებულ-ეწმუნე“ ვუწოდოთ. „homo historium“ კონკრეტული მოვლენაა, იგივეა ადამიანის მითოლოგიურ ხორცში, ან მითოლოგიურ-კოლექტიურ ხორცში განსხვავებული ისტორიულობა. „homo historium“ - ხდომილებაა. შეიძლება მისი დათარიღება, შეიძლება დადგენა, თუ როდის გაჩნდა ადამიანი, როგორც ფორმა. ისტორიამ გაარღვია მითოლოგიური ყორიზონტი (იასპერსი ამას „ღერძულ დროს“ ეძახის). ისტორიული ადამიანის, ანუ „homo historium“-ის ჩამოყალიბებით ეროპაში, რაც აღორძინების ეპოქაში მოხდა და რაც გვაყენებს ერთი საკითხის წინაშე. აღორძინების შემდეგ ჩვენ შეუქცევლად და გამუდმებით მოდერნული ვართ. უნდა ითქვას, რომ მოდერნული ეპოქა უკვე აღორძინებიდან დაიწყო. ეს არის შეუქცეველი ფაქტი, რომელიც დღემდე გრძელდება. ჩვენ მოდერნული ეპოქის, ანუ ისტორიის შვილები ვართ. ამიტომ უნდა გვესმოდეს, რას ნიშნავს აღორძინება, რა აღორძინდა.

ჩემი აზრით, აღორძინება მოხდა ორი ელემენტისა. პირველი ელემენტი, რომელიც აღორძინდა, მიკარგული იყო, დაივიწყებული (შედარებით, რა თქმა უნდა, თორემ ვეღარ მოხდებოდა ამ ელემენტის აღორძინება). ეს იყო ბერძნულ-რომაული სამყარო, როგორც სამოქალაქო იდეა: იდეა იმისა, რომ შესაძლებელია ადამიანთა რაღაც კონკრეტული, არასრულყოფილი გაერთიანება იყოს უსასრულოს ხატის მატარებელი. პოლსის იდეა იმაში მდგომარეობს, რომ არასრულყოფილში, კონკრეტულში, მანკიერში (ყოველი კონკრეტული მანკიერია) განახორციელოს უსასრულო ან ღვთიური ხატი; მეორე მხრივ, ეს არის სამოქალაქო იდეა, იმ გაგებით, რომ არის არა უბრალო მოქალაქეთა კრებული, არამედ ერთობლიობაა ისეთი ადამიანების, რომლებიც მოვალენი არიან იმოქმედონ როგორც მოქალაქეებმა. მოქალაქეობა უფლება კი არ არის, არამედ

მოვლენობაა. ეს სამოქალაქო იდეა (რა თქმა უნდა, პრიმიტიული გაგებით, რადგან მე ახლა არ შემიძლია ამ იდეის რთული მხარეები წარმოვაჩინო) არ გააჩნდა აღმოსავლეთს. ამითაა ბერძნული ფილოსოფია განსხვავებული აღმოსავლურისაგან, რომელსაც სხვა მხრივ თითქმის ყველაფერში ვმთხვევა, ამ ერთის გარდა. აღმოსავლური სიტუაციისათვის, სულისთვის დამახასიათებელია სამყაროსაგან განდგომა. ბერძნული იდეის თანახმედ, როგორცაა პლატონის იდეები შესაძლებელია სულის განსორციელება რაღაც კონკრეტულ საგანში. ამ იდეამ უკვე რომაელებში შვა შუუქცეველი რამ, რაც კაცობრიობამ შეისისხლხორცა. ეს არის კაცობრიობის სამართლებრივი მდგომარეობა, ან საზოგადოების სამართლებრივი მდგომარეობა, რაც აგრეთვე არ გააჩნია აღმოსავლეთს. ეს მდგომარეობა (აქ მე ვხმარობ ტექნიკურ ტერმინს ქვანტური მექანიკიდან) ევოლუციის დიდი გამარჯვებაა, ეს არის დიდი გამოგონება, ისეთივე როგორც, მაგალითად - ყვავილი. ყვავილი ხომ ევოლუციის გარკვეული მდგომარეობაა

და ამავე დროს მისი დიდი გამოგონებები ერთ კონკრეტულ მოვლენაში, ეთიკურ ყვავილში, ბუერი ისეთი მდგომარეობაშია, თანამოყრდელი, რომელსაც ჩვენ მთლიანობის სახით ვხვდებით. ასეთივეა საზოგადოების სამართლებრივი მდგომარეობა, რომელ კულტურაში ბერძნული იდეის განვითარებას რომ შეადგენს, სახელდობრ კი პოლისის იდეისა: ის ხომ სწორედ იდეაა, ფილოსოფიაა და არა პოლიტიკური ხერხი.

ამის აღორძინება ხდებოდა იტალიური ქალაქ-რესპუბლიკების საფუძველზე. საინტერესო ფაქტია, და ალბათ ლიტერატურაშიც წავიკითხავთ, რომ საფრანგეთში მოხვედრისას ფლორენციის მოქალაქეს ბუნებრივად უჩნდებოდა გრძნობა, რომ იგი არაფრით ჩამოუვარდება ნებისმიერ ფრანგ თავადს. ეს იყო ბუნებრივი სიამავე მოქალაქისა, რომელიც ეკუთვნის რესპუბლიკას და მოვალეა მონაწილეობა მიიღოს რესპუბლიკის ნებისმიერ საქმეში. არ არსებობს არც ერთი საქმე, ამ მოქალაქეს რომ არ ვხვდებოდეს; ის მოვალეა და პასუხისმგებელი. პო და

მერაბ შამარდაშვილი

ახლა შეადარეთ ეს, მაგალითად, ჩვენს მდგომარეობას...

მე ერთხელ მოსკოვში გამოვთქვი ასეთი აზრი: „ფლორენციელი ბუნებით ამყვინა არა გენეტიკური წარმოშობის გამო, არამედ იმიტომ, რომ აქვს თავისუფალი მოქალაქის სიამაყე, და ეს არის მისი თითქმის არისტოკრატიული virtus, სიქველე. ეს ბუნებრივი შეგრძნებაა. მერე ასეთი რამეც ვთქვი: „მე ვოცნებობ ისეთ დროზე, როცა საბჭოთა ადამიანის ბუნებრივი რეაქცია რაღაც ყოფით პრობლემასთან შეჯახებისას იქნება: „როგორ, მე ხომ გადასახადს ვიხდი!“ აქ ხაზი მინდა გაუკუსვა ამ რეაქციის ბუნებრიობას. მე, როგორც მოქალაქეს, მაქვს უფლება ჩავერიო, მაგალითად, ჯარის პრობლემებში, რადგან გადასახადს ვიხდი. სუკი, ჯარი, ავღანეთში ომი - ყველაფერი ჩემი ფულით არსებობს და ხდება. ნამდვილი კულტურა ბუნებრივობით არის აღბეჭდილი. ამიტომ ჩემი რეაქციაც ბუნებრივი იქნება: ყველაფერი ხომ მართლაც ჩემი გადასახადით არსებობს. ეს არის ევროპელი ადამიანის სრულიად უშუალო რეაქცია. ასეთი რეაქცია გამოამჟღავნა მაგალითად, მილოშ ფორმანმა ეიზოლში, რომელიც მან შარშან მოსკოვის ფესტივალზე მოყვა. მართალია, ფორმანი აღმოსავლეთ ევროპაშია დაბადებული, მაგრამ ოდნავ რომ გადააცალო ზედაფენა გამოჩნდება კულტურის დაგროვილი ფონდი; ამიტომ მართლანი იყვნენ ისინი, ვინც ჩეხოსლოვაკიაზე ლაპარაკობდა, როგორც ევროპის ნაწილზე. ფორმანში ბუნებრივად მოხდა ის, რასაც მისგან, როგორც საბჭოთა მოქალაქისგან არ მოველოდი. ეს სწორედ ის ბუნებრივი რეაქცია იყო, რომელზეც ვლაპარაკობდი: „როგორ, მე ხომ გადასახადს ვიხდი!“ მაინც გაიღვიძა ამ რეაქციამ, თურმე არსებობდა ეს ბუნებრივი ფონდი, და აკი გამოჩნდა კიდევ „პრაპის გაზაფხულზე“. სწორედ მაშინ გამოჩნდა, რომ თურმე არსებულა ისტორიული გამოცდილება. მათი იმ პირველი რესპუბლიკის

გამოცდილება, პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ რომ შეიქმნა. თურმე არ დაევიწყებიათ, არ ჩანდა, მაგრამ როცა გარეგანი სტრუქტურები აიშალა, ეს გამოცდილებაც გამოჩნდა, ამოტივტივდა. ფორმანი აძლედა ჟურნალისტს ინტერვიუს - „რეგტიმის“ შეხახებ და ასეთ ეპიზოდს მოყვა. ფილმში ნაჩვენებია უნდა ყოფილიყო ჯარის, ვაზარმის ცხოვრება და ამ სცენების გადასაღებად ფორმანს უნდოდა შესულიყო სამხედრო ნაწილის განლაგებაში, მას კი არ უშვებდნენ. მაშინ მას დაურეკავს იუსტიციის სამინისტროში და უკითხავს პასუხისმგებელი მოხელისათვის: „ჯარი კერძო დაწესებულებაა, თუ სახელმწიფო? თუ კერძო დაწესებულებაა, მაშინ უფლება აქვს თავის ტერიტორიაზე უცხო ადამიანი არ შეუშვას, ხოლო თუ სახელმწიფო დაწესებულებაა, მაშინ მე, როგორც გადასახადების გადამხდელს, სრული უფლება მაქვს ყველაფერი ვიცოდე, შევიდე ჯარის ნაწილის ტერიტორიაზე და სურათები გადავიღო“.

ევროპული გაგებით კონკრეტული ადამიანი, კონკრეტულ ადამიანთა ერთიანობა, ერთობა - ავტონომიური და პირველადია, სახელმწიფოსთან შედარებით, რომელთან მიმართებაც მყარდება გადასახადების საფუძველზე. ე.ი. პირველადი რეალობა ადამიანების ერთობაა საკუთარი მიწის გარშემო, და მათ თავში აქვთ ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო მეორადია, ხოლო ამ მეორადთან ურთიერთობის რეგულაცია ხდება კონკრეტული გადასახადის მეშვეობით.

ახლა მე გადავალ აღორძინების მეორე ელემენტზე. უნდა ითქვას, რომ ორივე ელემენტში მე გველისხმობ აღორძინების რეალობას, დავარქვათ მას „ახალი რეალობა“, რომელიც იქმნება ადამიანის წარმოსახვის უნარით და რომელიც საკუთარი თავის დაძაბვით განაგრძობს არსებობას. ამ წარმოსახულ ახალ რეალობაში არ არსებობს არაფერი ბუნებრივი და თავისთავადი, ისეთი, რასაც შეეძლებოდა შექანიკურად

გაგრძელებულიყო. ე.ი. სამართლებრივი მდგომარეობა განეკუთვნება, დავარქვათ ასე, შემოქმედებას ან ახალ რეალობას, რომლის მამოძრავებელი ელემენტია ადამიანის წარმოსახვის ძალა. ეს, რა თქმა უნდა, უშუალო კავშირშია მეორე ელემენტთან, რომელიც ასევე შედის აღორძინებაში. ეს ელემენტია სახარება. აღორძინება კონსტრუირებულია - ეკლესიის და მისი იერარქიის გვერდის ავლით - სახარების სიტყვისაგან. ამ გაგებით ჩემთვის კათოლიციზმი და პროტესტანტიზმი ერთ საქმეს აკეთებენ. მაგალითად, დეკარტი იმავე საქმეს აკეთებს, რასაც ლუთერი, თუმცა კონკრეტულ ისტორიაში შეხლავს შემოხლა კათოლიციზმსა და პროტესტანტიზმს შორის - ფაქტია. მაგრამ ისტორიის ზედაპირზე მომხდარი ეს ფაქტი ფარავს იმ პროცესებს, რომლებიც ისტორიის სიღრმეში რეალურად ხდებოდა. ამ აზრით, პროტესტანტიზმი არ არის უარყოფა აღორძინებისა, რომელიც უმთავრესად კათოლიკური იყო, და არც კათოლიკური აღორძინება არის პროტესტანტიზმის უარყოფა. ეს სიღრმეში დაფარული ელემენტი სახარებისაკენ, როგორც ადამიანში დამალული შინაგანი სიტყვისაკენ, მიბრუნებაა. ადამიანმა უნდა მოისმინოს ეს სიტყვა და გაყვეს მას, ე.ი. განვლოს გზა; ამ გზის ნიშანი და სიმბოლო არის ქრისტე, გზის გავლა კი სამყაროს ქმნის მომენტიც. ეს არ არის ავტორიტეტის მოშველიება. ამ გზაზე შენ მარტო ხარ სამყაროს წინაშე და უპირისპირდები მას. აქედან მოდის აღორძინების იდეა ადამიანის განსაკუთრებულობის, ინდივიდუალიზმის, უცნაურობის და ა.შ. მაგრამ ეს მხოლოდ შედეგებია რაღაც სხვა პრინციპული იდეისა, ბალზაკის გმირი ამბობდა - ფრანგული გამოთქმა ძალიან კარგია - *maintenant moi et toi* - „ახლა მე და შენ“. ე.ი. ვართ მე და სამყარო, სხვა არავინ არსებობს. რასაც მე და შენ გავარკვევთ და რაც შეიქმნება ამ გარკვევაში, - ის იქნება და ის. ეს იდეა ეწინააღმდეგება ეკლესიურ

იერარქიას ან ქრისტიანობაში წარმოსახულ და წარმოშობილ ელემენტს, რომელსაც ქრისტიანული იდეალიზმი ანუ იდეალური იერარქია ჰქვია.

სახარების სიტყვა გულისხმობს, რომ ნებისმიერი დონიდან, სადაც კი ადამიანი დგას, შეიძლება ნებისმიერი მოვლენის წამოწვევა და ამოყვანა ამ წერტილამდე იერარქიის გარეშე. ე.ი. ეს წერტილი, - ადამიანის წერტილი, - ყველა დონეზეა, და იერარქიული მოსაზრებების გარეშე ნებისმიერი დონიდან თავისაკენ იზიდავს ნებისმიერ მოვლენას. ეს არის მთავარი იდეა, რომელიც აღორძინდა, და ამ კომპლექსმა შექმნა ის, რასაც მე დავარქვი „ისტორია, როგორც სიცოცხლის ორგანო“. რა თქმა უნდა, ამაში იგულისხმება, - თუ ისტორია არის სიცოცხლის ორგანო, მაშინ, სერვანტესის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ჭეშმარიტება, რომლის დედაა ისტორია“, მხოლოდ შენი პირადი, შენი საკუთარი გზის განვლით შეიძლება მოიპოვო, ის შენ თვითონ უნდა დაადგინო. ეს დებულება კარგად ესმოდათ იმდროინდელ ადამიანებს.

გზა არის ისტორია: ეს ნიშნავს იმას, რომ ადამიანი ისტორიული წერტილია შესული ტალღის ქიმზე, რომელზეც იგი სიცოცხლეს ინარჩუნებს. ეს წერტილი გარშემორტყმულია ქაოსით და სიბნელით. ე.ი. ქაოსი უკან კი არ არის, როგორც ეტაპი, რომლის გადალახვით მექანიკურად მყარდება რაღაც სხვა ეტაპი სინათლისა; ქაოსია ყველა წერტილის გარშემო. თუ ადამიანი ისტორიული არსებაა, ე.ი. თუ ის წერტილია გააიყებულ მრუდზე, მაშინ იგი თავის სიცოცხლეს და საკუთარ თავთან იგივეობას მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეინარჩუნებს, თუ შესძლებს ყველა ძალის კონცენტრირებას ყველა სოციალურ-კულტურულ საქმეში მონაწილეობას მოვალეობის შესასრულებლად, თუ იქნება ძალების უმაღლესი დაძაბვის მდგომარეობაში მუდამ, მანამ ცოცხალია და როცა არ სძინავს. ამ გაგებით ევროპაში მიმდინარე ხდომილებანი

ეკუთვნიან ე.წ. მუდმივი ხდომილებების კატეგორიას: ე.ი. ისეთი ხდომილებებისა, რომლებიც მომხდარი კი არაა, - თუმცა მომხდარია, - არამედ ხდება, ისე, რომ ჩვენ წრის შიგნითა ვართ და ისინი ხდებათ იმიტომ, რომ ჩვენ მათში ემონაწილეობთ. ასეთი ხდომილებების მაგალითებია: ინგლისური ქარტია უფლებებისა, ამერიკის კონსტიტუცია და ფრანგული რევოლუციის სიმბოლო: - ფიცი საბურთაო დარბაზში.

ამ ხდომილებას უფრო კონკრეტული სახე რომ მივცე და დაგანახოთ, თუ რამდენად ნათლად ესმოდათ იგი ევროპელებს სახარებასთან მიმართებაში, ციტატად მოვიყვანოთ პასკალის გენიალურ ფრაზას, რომელიც აბსოლუტურად გამოხატავს ევროპის ინტოლოგიურ ტექსტს, თუ მას ფილოსოფიურ ენაზე გადავიყვანოთ. ეს ტექსტი ჩანს პასკალის ფრაზიდან: „ქრისტეს ჯვარცმის აგონია გაგრძელდება სამყაროს ბოლომდე და ამ დროს შენ არ უნდა გეძინოს.“

მუდმივი აგონიის ეს სტრუქტურა არის ინტოლოგიური ტექსტი ევროპისა, მისი თავისებურება, რაობა, სახე, რომელიც ამავე დროს უნიკალურია, ეს არის უნიკალური ინტოტექსტი. მეორეს მხრივ კი, არსებობს ევროპული კულტურა, ანუ ინტოტექსტი, რომელიც მაქსიმალური მიახლოებაა ამ ტექსტთან. ჰეგელისეულ გამოთქმას თუ გამოვიყენებთ - ეს არის „საგანი, რომელიც ემთხვევა თავის ცნებას“.

ჩემთვის ევროპული კულტურა მაქსიმალური მიახლოებაა ადამიანის დანიშნულების ცნებასთან. ადამიანის დანიშნულებაა იყოს მუდმივი ხდომილების სუბიექტი. ანუ ადამიანის დანიშნულებაა გახდეს ადამიანი და ეს არის სწორედ მუდმივი ხდომილება. ამ გაგებით სამყაროს განზრახვაა ადამიანის გაადამიანება, ადამიანად ქცევა. ხოლო ევროპა არის მაქსიმალური მიახლოება ამ ცნებასთან, ამ ცნების რეალიზაციაა იმ გაგებით, რომ ევროპა რეალურად ერთიანობაა ამ მოქმედების კუნთებისა (მოქმედებას კუნთები სჭირდება). აი ის

ხორცი, რომელზეც მე ვლაპარაკობდი, არის კუნთები ამ მუდმივი ხდომილებებისა, ადამიანი ^{საკონსტიტუციო} ხდომილებებში მონაწილეობს. უფრო კონკრეტულად, ევროპის კულტურისა და სულის სპეციფიკა მდგომარეობს ორი მხარის, ორი ელემენტის ძალიან მკაფიო განსხვავებაში. ერთი მხრივ დგას კანონი, ანუ ადამიანური მოქმედებისა და საზოგადოების აწყობის რაღაც უკვე მიღწეული კონკრეტული ფორმა. ყველა კანონი კონკრეტულია, ე.ი. არ არის უსასრულო. მეორე მხრივ კი არის ავტოქტონური შინაგანი ელემენტი, რომელიც არ ემთხვევა არც ერთ კანონს და არც ერთ უკვე ჩამოყალიბებულ სისტემას ზნეობრივი ნორმებისა. ონტოლოგიურად იგი ზნეობის და კანონის მიღმა მდგომია. არა იმ აზრით, რომ უზნეოა, ან უკანონო. იგი მუდამ მიღმა რჩება თავისუფალი შინაგანი ელემენტის წყალობით. ამ ორი მხარის დიალექტიკის აწყობა თვითონ შეადგენს ევროპულ კულტურას და საზოგადოებას - რომელიც, რა თქმა უნდა, დრამატულიც არის, არასრულყოფილიც, ბევრ რამეში მანკიერიც და ა.შ. ის იმდენად ხორციელდება, რამდენადაც ადამიანს საერთოდ ძალუძს ემპირიულად გააკეთოს რაღაც ამ სამყაროში. ე.ი. ევროპის ერთი თვისება ემპირიზმი და უსისტემობაა. ევროპულ კულტურაში უამრავი ერთმანეთის გამომრიცხავი რამ თანაარსებობს. წინააღმდეგობანი ერთმანეთს გამოირიცხავენ, უარყოფენ, მაგრამ ჩვენ ინტუიტურად ვხედავთ, რომ ყველა ისინი ევროპულ კულტურას ეკუთვნიან. სისტემა არ არსებობს და სინამდვილეში ემპირიზმი ბატონობს. ე.ი. კონკრეტული ისტორიული ხდომილება განათლებული გონების მიერ შექმნილი ცნებიდან კი არ გამოიყვანება, არამედ ემპირიულად იქმნება მექანიზმები, რომელთა წყალობითაც სხვადასხვა დამოუკიდებელი ძალის დინამიკა ისე ეწყობა, რომ ადამიანმა შეძლოს სიკეთისა და სიმართლის მისთვის ხელმისაწვდომი ნაყოფი მიიღოს. ამ გაგებით სამართალი,

რა თქმა უნდა, კონკრეტული სამართლის მიღწევის მიღმა მდებარეობს. ამას ნიშნავს ძველი რომაული ფრაზა „გინდ დაიღუპოს სამყარო, ოღონდ კანონი აღსრულდეს“. მზად უნდა იყო დათმო ის, რაც სამყარო ან საკუთარი თავი გგონია, და გაჰყვე კანონს. ეს არის ქრისტეს ფორმულა „სიკვდილითა სიკვდილისა დამთრგუნველი“. იგი ევროპის სულში არის დამკვიდრებული.

მე უკვე ვილაპარაკე იმაზე, რომ ადამიანი და პრაქტიკულად მთელი ევროპული კულტურა არის წერტილი გაგაყვებულ მრუდზე. ის შეიძლება განანგრძლივდეს, სიცოცხლე შეინარჩუნოს მხოლოდ ყოველწუთიერი ძალისხმევით, მხოლოდ იმით, რომ ის იქნება სუბიექტი, რომელსაც არ სძინავს მუდმივი ხდომილების შიგა არეში. ეს კი, რა თქმა უნდა, ნიშნავს, რომ თავისსავე მტერს და თავისსავე ზიფათს ევროპული კულტურა თვითონ ბადებს. ერთი მხრივ ევროპულ კულტურას შეუძლია მტერს მოუაროს, მეორე მხრივ კი იგი თვითონ ბადებს მტერს. ცნადა, რომ ადამიანს ბუნებით მოსდგამს ძილი, შიში და ა.შ., და გარკვეულ ისტორიულ სიტუაციაში აქედან იბადება ის შინაგანი ელემენტი, რომელიც მტერია თვით ევროპული კულტურისა, მისი მასაზრდოებელი წყაროსი. ეს არის თანამედროვე ბარბაროსობა, რომელსაც თვითონ ევროპა შობს. მე მქონდა ლაპარაკი სამხრეთსა და ჩრდილოეთზე, რომელნიც ისეთივე კლასიკურ ოპოზიციას ადგენენ, როგორც დასავლეთი და აღმოსავლეთი. ევროპაში უფრო ხშირად სამხრეთს და ჩრდილოეთს უპირისპირებენ: „ჩრდილოეთში“ იგულისხმება წესრიგი და განვითარებული ინდუსტრიული საზოგადოება, „სამხრეთში“ - ჩამორჩენილობა. ხინამდვილეში, სამხრეთი და ჩრდილოეთი გეოგრაფიული ცნებები არ არის, ტერიტორიაზე არ დაიყვანება. სამხრეთი შეიძლება პარიზში იყოს. ეს არის მდგომარეობები, უფრო სწორად, ცნებები, რომლებიც მდგომარეობას აღნიშნავს. „სამხრეთის“ ქვეშ შეიძლება

ვიგულისხმოთ სოციალური სხეულები და კავშირების დაშლა და უკუკავშირება. ეს ხდება, როცა მდგომარეობა მოაკლდება ან დაენგრევა სოციალურ-კულტურული სამოქალაქო სხეული, კუნთები, ან თუ საერთოდ არ გააჩნია ისინი, ან კიდევ როცა ადამიანი ამოვარდება იმ ზოგადი ქსოვილიდან, რომელიც საერთო წარმოშობის წყაროა, ანუ ტრადიცია. ამ დროს ჩნდება რიცხობრივად დიდი, მაგრამ სოციალურად დაშლილი ადამიანების სიმრავლე, რომელთაც შეიძლება „გაუჩენლები“ ან „არადბადებულნი“ ვუწოდოთ. ესაა გაშიშვლებული ადამიანების გროვა: ისინი გაშიშვლებულები არიან, რადგან ამოვარდნილნი არიან კუნთობრივი, სოციალური კავშირებიდან, ისეთი კავშირებიდან, რომლებიც ონტოლოგიურ ტექსტში მონაწილეობის კუნთებს შეადგენენ. მე უკვე ვილაპარაკე იმაზე, რომ ონტოტექსტში მონაწილეობის მისაღებად ისტორიის, ანუ გზის გავლით შექმნილი კუნთები უნდა გქონდეს. ეს ადამიანები კი გათიშულნი არიან მათი წარმოშობის ძალით და მათი გაერთიანება მხოლოდ ერთი რამით შეიძლება: იდეოლოგიით. რაც უფრო ტოტალურია იდეოლოგია, მით უფრო გაერთიანებულნი არიან გაშიშვლებული ადამიანები და მით უფრო ხელსაყრელია ეს ხელისუფლებისათვის. რადგან ადამიანს, რომელსაც მისი საკუთარი სხეული აქვს, სხეული, რომელიც შენი შექმნილი არ არის და რომელიც შენს წინაშე დგას, როგორც დამოუკიდებელი ავტონომიური ძალა, - ასეთ ადამიანს შენ ანგარიში უნდა გაუწიო. ეს კი ნიშნავს, რომ უნდა იყო პოლიტიკოსი, რადგან პოლიტიკა „შესადლებლობის ხელოვნებაა“, უნარია იმოქმედო სიტუაციაში, სადაც შენგან დამოუკიდებელი და შენამდგ აღმოცენებული ძალები არსებობენ.

გაშიშვლებულ ადამიანში კი შენამდგ მოცემული არაფერია. რაც იქმნება, იქმნება შენი, ე.ი. სახელმწიფოს მონაწილეობით, შენ შეგაქვს კავშირი

იტალიელი ქინეაზოგრაფისი საქართველოში

(ნაწილი მეორე)*

აია ხვედელიძე

ამ ბოლო დროს გაფართოებულმა კონტაქტებმა საშუალება მოგვცა გამომზეურებულიყო ქართულ კულტურასთან დაკავშირებული დღემდე უცნობი მრავალი მოვლენა თუ ფაქტი. შემთხვევით მიკვლეული რაიმე ინფორმაცია შემდგომ სერიოზულ კვლევა-ძიებას მოითხოვს. ეს საპეციალისტების საქმეა. მე კი თავს მოვალედ ვთვლი, მკითხველს გავაცნო იმ ძიების შედეგი, რომელიც დღესაც გრძელდება.

გასულ წელს კვლავ მივიღე მონაწილეობა ჩრდილოეთ იტალიის ქალაქ ჯემონაში ჩატარებული კომუნიკაციის საერთაშორისო ლაბორატორიის მუშაობაში. ეს საზაფხულო სკოლა სრულიად არატრადიციულია იტალიაში არსებულ მრავალ საზაფხულო სკოლას შორის. ძირითად საპეციალობებში მეცადინეობების გარდა, ნაშუადღევს დავეგმილი იყო მუშაობა სახელოსნოებში, სადაც იტალიელი საპეციალისტების მხარდაჭერით ყოველ მსმენელს საშუალება ეძლეოდა გასცნობოდა მისთვის საინტერესო ხელოვნების სფეროს; ემეცადინა ფერწერასა და ფოტოგრაფიაში, დაეგა საექტაკლი ან გადაეღო ფილმი.

ამჯერად იტალიაში ორი კონკრეტ-

უშენოდ დაუკავშირებელ ატომებში. აი, ეს არის საშინელი ძალა და ახალი ბარბაროსობა, რომელიც ევროპის მტერია. აქ გეოგრაფიულ განლაგებას არა აქვს, ან შეიძლება რომ არ ჰქონდეს მნიშვნელობა. ერთადერთი, რასაც შესწევს უნარი ამ ბარბაროსობის ალაგმვისა, ეს არის ის შინაგანი, იმანენტური ელემენტი, რომელიც თვითონვე შობს საკუთარ თავს, თავისივე სიცოცხლის გაძლიერებით. ეს პარადოქსია: იგი თვითონ შობს ამ ელემენტს, და თან იმის ძალა შესწევს, რომ დარჩეს მუდმივი ხდომილების შიდა არეში, და იმისიც, რომ ახლანდელ ბარბაროსულ ელემენტს თვითონვე მოუაროს. ახლანდელი ბარბაროსობა, რომელზეც მე ვლაპარაკობ, ამავე დროს ნიშნავს ისეთ მარადიულობას, რომელზედაც კანტი ამბობდა: „იქნება მარადიული მშვიდობა, ოღონდ სასაფლაოზე“ („სასაფლაოს“ ქვეშ კანტი გულისხმობდა არა ფიზიკურად მკვდარ ადამიანებს, არამედ ისეთებს, რომლებიც არც ყოფნაში არიან და არც არყოფნაში). ეს არის ქაოსი, რომელშიც არავითარი დიფერენციაცია, არავითარი განსხვავება არ არსებობს. ბარბაროსულ მასებში მხოლოდ ასეთი მარადიულობა შეიძლება დაიბადოს - რომელიც საერთოდ ცივილიზაციის მიღმა, უსასრულობაში, დროის მიღმა დგას.

მკვდარ სულიერ მდგომარეობაზე ლაპარაკს დავამთავრებ ციტატით-ვიონიდან: „ვიცოცხლოთ უსიცოცხლოდ, როგორც ჩვენებებმა ან წარმოსახვებმა“. უსიცოცხლო ჩვენება არის იმიტაცია. ცხოვრება ისტორიის და დროის მიღმა არის იმიტაცია და ცხოვრება. ადამიანები, რომლებიც ისტორიისა და დროის მიღმა არიან, - აღარ არიან ადამიანები, არამედ არიან იმიტაციები, ჩვენებები, ლანდები, რომლებიც უსიცოცხლოდ ცხოვრობენ.

* ნაწილი პირველი იხ. „ხელოვნება“ №1 1990 წ.